

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ КРЕМЕНЕЦЬКОГО ЛІЦЕЮ У ХІХст.

У статті автор аналізує особливості адміністративного устрою та кадрового потенціалу Кременецького ліцею на Волині у першій половині ХІХ століття

In the article the author analyzed peculiarities of administrative structure and staff potential of Kremenets lyceum o Volyn in the first per of 19c.

Дослідження діяльності Кременецького ліцею вимагає всебічного розгляду структурного та змістовного аспектів його функціонування. Визначення головних принципів організації навчально-виховного процесу, вивчення дидактичної сторони діяльності ліцею, яка була, з одного боку, зумовлена загальним напрямом розвитку народної освіти, а з другого — синтезом педагогічного досвіду навчальних закладів КЕН та досягненнями європейської системи освіти, потребує розв'язання цілого ряду конкретних завдань:

- 1)системного аналізу організаційно-адміністративної діяльності Кременецького ліцею;
- 2)визначення головної мети навчання, що зумовило зміст освіти цього закладу;
- 3)дослідження структури навчального процесу Волинського ліцею, головних форм та засобів його організації;
- 4)виділення в освітній діяльності ліцею провідних дидактичних принципів та методів навчання;
- 5)визначення шляхів та способів розв'язання виховних питань адміністрацією закладу¹.

¹ Коляденко С.М. Кременецький ліцей у системі освіти Волині (ХІХ-30-ті рр. ХХ ст.): Монографія. – Житомир: Житомир.держ.пед.ун-тет, 2003. – 136с.

Для аналізу структури внутрішнього керівництва необхідним є висвітлення питання адміністративного устрою (рис. 1) та характеристика складу викладачів. Зазначимо, що засновники Кременецької гімназії розуміли, що навчальний заклад тільки тоді буде користуватися популярністю, коли в його стінах буде створений необхідний інтелектуальний і матеріальний потенціал.

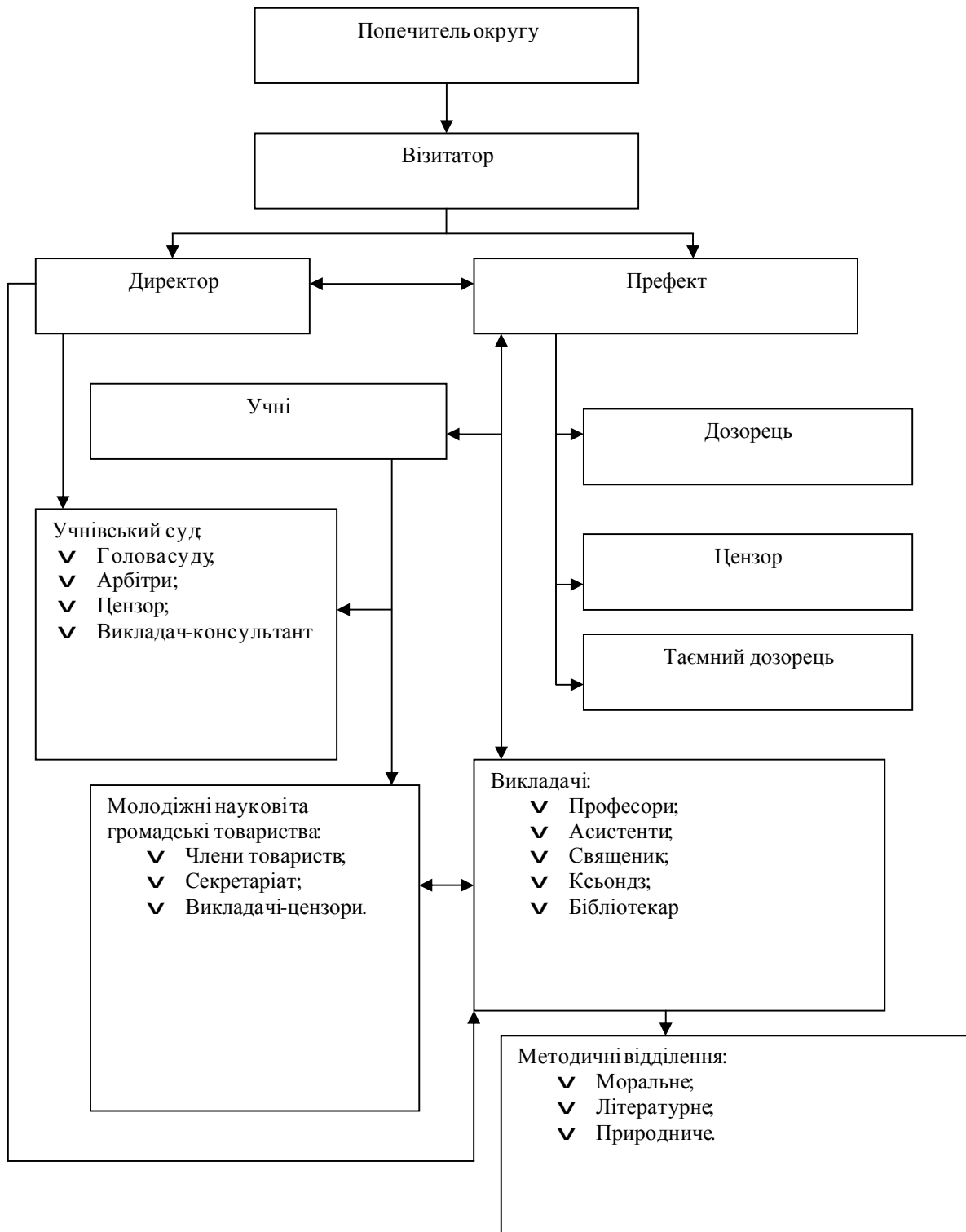

Рис.1. Адміністративний устрій Кременецького ліцею у XIX столітті

Керівними в гімназії були посади директора та префекта. Директор здійснював загальне керівництво, а префект ніс відповідальність за організацію навчально–виховного процесу та матеріально–господарську базу. Складовою частиною адміністрації були виборні викладачі гімназії. Кандидатуру директора за попередньою згодою із міністром освіти затверджував візитатор. Обрання префекта доручалось директору. Однак іноді призначення відбувалось також за прямої рекомендації візитатора або попечителя.

На першому етапі діяльності гімназії підбором кадрів займався Г.Коллонтай. Саме за його проханням прибув до Кременця перший директор гімназії Йосип Чех², багато науковців та педагогів з Вільна, Кракова, Варшави, Санкт-Петербурга. До кандидатури викладача висувався ряд вимог, а саме: вчитель повинен був володіти достатньо високим обсягом знань, мати науковий ступінь доктора або, в крайньому випадку, магістра, бути людиною високої моральності. Г. Коллонтай персонально для кожного з викладачів склав поради стосовно викладання того чи іншого предмета. Наприклад, «Поради для пана Міровського про найкращий спосіб викладання історії і географії в публічних школах»³. На початку викладання професори зверталися до учнів з промовою — своєрідним вступом до свого предмету, який, як правило, потім друкувався у вигляді брошури. Крім того, перед викладачами ставилося завдання скласти і видати свій підручник. Ф.Майхович пише: «Багато з професорів Волинської гімназії займалися науковою чи літературною діяльністю»... і далі: «вже у 1805 р. в цьому навчальному закладі нараховувалося 10 викладачів, що заслуговували на академічний ступень»⁴.

Але професори розуміли, що для підтримки високого наукового рівня викладання та престижу закладу не слід обмежуватися набутими вже знаннями,

² Чех Йосип (1762–1810) — математик, працював в школах і університетах Польщі, поєднував посаду директора та викладача математики в Кременецькій гімназії, автор підручника «Короткий виклад арифметики».

³ Коллонтай Г. Наукові листи.—Краків.—1844. Т.ІІІ.—С.171–194.

⁴ //Muzeum.—Lwów, 1894.—S.93–94.

треба було збагачувати світогляд через знайомство з досягненнями тогочасної науки. З метою удосконалення методики викладання різних предметів Т.Чацький створив три методичних відділки. Літературний, до якого входили професори літератур, мов, історії, географії, бібліотекар (викладач бібліографії). З часом до них приєдналися викладачі новостворених кафедр (археології, нумізматики, дипломатії). Членами морального відділку були префект, ксьонз, два професори права, викладачі моральних наук⁵ і логіки. До третього відділку — природничого — відносилися майже всі інші викладачі: професор хірургії, практичної механіки, астрономії, хімії, фізики та ін. Керівником відділку був найстарший за віком викладач. Раз в місяць відбувалось звичайне засідання відділку, а в разі потреби — надзвичайне. На засіданнях відбувалось обговорення звітів, екзамнування кандидатів для стажування за кордоном, розгляд анкет нових кандидатів, затвердження програм публічних зібрань, читання наукових листів, котрі приходили на адресу викладачів та ін.

Крім того, відділки проводили науково-популярну діяльність. Наприклад, обов'язком членів природничого відділку (лікарів) було розповсюдження знань з так званої «популярної медицини», звільнення свідомості мешканців краю від забобонів. Кожний член відділку був зобов'язаний один раз на два роки виступати перед своїми колегами з науковою доповіддю, кращі з яких потім виголошувалися на публічних зібраннях.

Адміністрація закладу давала можливість випускникам-медалістам продовжувати навчання за кордоном, після чого поповнювати професорсько-викладацький склад гімназії. Наприклад, кандидат на посаду професора логіки М.Вишневський студіював в Единбурзі, а М.Фричинський був направлений на 3 роки до Німеччини для вивчення агрономії. Цей список можна було б продовжувати⁶.

⁵ Моральні науки — викладання цивільного права, кодексу честі та життєвого досвіду (nauka obyczajów).

⁶ ДАЖО, Ф.71, оп.1, спр.2. Звіт про приходи та витрати коштів Волинської гімназії (див. додатки).

Завдяки цілеспрямованій діяльності адміністрації гімназії в 1824 році майже кожний з професорів ліцею мав свій підручник, складений за індивідуальною методикою, що спиралася на практичну реалізацію знань, набутих під час лекцій. Так, екзамен з права в кінці навчального року проходив у формі рольової гри. Професор брав в суді Кременецького повіту судову справу, а учні організовували її розгляд. З метою вивчення географії та ботаніки здійснювалися подорожі по краю, під час яких створювалися карти місцевості, досліджувалася флора, збиралися гербарії.

Отже, викладачі гімназії–ліцею були люди творчі, закохані в дітей, в свою справу, в навчальний заклад, де вони працювали. Необхідно зауважити, що як державні службовці вони мали можливість підніматись ієрархічними сходами. Однак більшість викладачів не прагнула отримувати чини. В цьому їх підтримував і А.Чарториський: «Нащо Вам чини? — писав він, — Ви шляхтич. Ви вчена людина — і це вище за всі чини». Тому більшість вчителів не була відзначена державними нагородами, але отримала вищу нагороду — любов і повагу учнів. Ревізори з Вільна С.Малевський та С.Жуковський в своєму звіті від 4 липня 1811 р. визнавали, що викладачі в гімназії пильні, уважні, спокійні, кваліфіковані⁷.

⁷ Rolle Michał. Ateny Wołyńskie. Szkic z dziejów oświaty w Polsce. — Lwów, 1898.